

О.І. Куць, старш. наук. співроб.,
Інститут продовольчих ресурсів НААН
Т.В. Куць, к. е. н., доц.,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ ПОДАТКОВИХ МЕХАНІЗМІВ

Спеціальні режими оподаткування в агропромисловому комплексі України можна вважати ефективним інструментом державної аграрної політики. Вони дозволили вітчизняному агропромисловому комплексу підвищити конкурентоспроможність галузі як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

У статті на основі класичних критеріїв, які увійшли в теорію прийняття рішень, досліджено можливі стратегічні напрямки підвищення ефективності агропромислового комплексу. Визначено, що з метою збереження конкурентоспроможності продовольчої системи України, важливим завданням органів державної влади є розроблення науково обґрунтованої системи оподаткування, з урахуванням кращого світового досвіду, яка б і надалі стимулювала, а не стримувала, розвиток агропромислового комплексу, у першу чергу переробної та харчової промисловості, що забезпечують виробництво продукції з високою доданою вартістю.

Ключові слова: аграрна політика, податкова система, агропромисловий комплекс, податкові механізми, альтернативи, теорія прийняття рішень, глобалізація.

O.I. Kuts, sen. res. worker,
Food Resources Institute of NAAS,
T.V. Kuts, Ph. D. Economy, associate Professor,
National University of Life
and Environmental Sciences of Ukraine

PROVIDING THE COMPETITIVENESS OF THE FOOD SYSTEM OF UKRAINE ON THE BASIS OF TAX MECHANISMS

Special tax regimes in the agricultural sector of Ukraine can be considered to be an effective instrument of state agricultural policy. They allowed domestic agricultural complex to increase the competitiveness of the industry both in domestic and foreign markets.

On the basis of the classical criteria included in decision theory, possible strategic directions for improving the efficiency of agriculture are explored. It is determined that in order to maintain the competitiveness of the food system in Ukraine scientific and reasonable system of taxation is to be worked out by the government taking the best international practices into account, the said system not holding back but promoting development of agroindustrial complex – primarily processing and food industry in the first place as it provides manufacturing of the products of high added value.

Keywords: agricultural policy, tax system, agriculture, tax arrangements, alternative theory of decision-making, globalization.

А.И. Куць, старш. науч. сотр.,
Институт продовольственных ресурсов НААН
Т.В. Куць, к. э. н., доц.,
Национальный университет биоресурсов
и природопользования Украины

ОБЕСПЕЧЕНИЕ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ НА ОСНОВЕ НАЛОГОВЫХ МЕХАНИЗМОВ

Специальные режимы налогообложения в агропромышленном комплексе Украины можно считать эффективным инструментом государственной аграрной политики. Они позволили отечественному агропромышленному комплексу повысить конкурентоспособность отрасли, как на внутреннем, так и на внешних рынках.

В статье на основе классических критериев, вошедших в теорию принятия решений, исследованы возможные стратегические направления повышения эффективности агропромышленного комплекса. Определено, что в целях сохранения конкурентоспособности продовольственной системы Украины, важной задачей органов государственной власти есть разработка научно обоснованной системы налогообложения, с учетом лучшего мирового опыта, которая и в дальнейшем стимулировала, а не сдерживала, развитие агропромышленного комплекса, в первую очередь перерабатывающей и пищевой промышленности, обеспечивающих производство продукции с высокой добавленной стоимостью.

Ключевые слова: аграрная политика, налоговая система, агропромышленный комплекс, налоговые механизмы, альтернативы, теория принятия решений, глобализация.

Постановка проблеми. Спеціальні режими оподаткування у вітчизняному агропромисловому комплексі України можна вважати ефективним інструментом державної аграрної політики, що дозволив підвищити конкурентоспроможність галузі як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках.

В умовах, коли більшість розвинених країн здійснюють протекціоністську політику по відношенню до імпорту аграрної продукції та надають власним фермерам значні обсяги фінансової підтримки, реалізація урядом намірів щодо забезпечення невідкладного переходу сільськогосподарських підприємств на загальний режим справляння податку на додану вартість може мати непередбачувані наслідки для подальшого розвитку АПК держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські дослідники В. Борисова, П. Гайдучський, О. Гудзь, М. Дем'яненко, Д. Дема, Н. Дорош, П. Лайко, П. Саблук, П. Стецюк, В. Синчак, Л. Худолій, Ю. Чередніченко, А. Чупіс, Л. Тулуш та ін. розглядають широке коло питань пошуку резервів системи фінансових регуляторів із залученням податкових механізмів в царині аграрного сектору країни.

Однак відсутній глибокий аналіз фінансових зв'язків в економіці, потреб держави у фінансових ресурсах для виконання нею функцій регулювання темпів і пропорцій розвитку економіки, підтримання на належному рівні суспільного добробуту, обороноздатності, систем державного управління [6].

Важливо забезпечити всебічне дослідження питань, пов'язаних із впливом системи оподаткування на економічні процеси [1].

У сучасному світі лише та держава, яка зможе сформулювати та реалізувати несутеречливу, прозору та конкурентну (привабливу для економічних агентів) податкову політику, отримає вигоди та переваги від зростання масштабів глобалізації [7].

Державна аграрна політика визначає економічний механізм розвитку ринків аграрної продукції, який має бути спрямований на узгодження цінової, бюджетної, податкової, кредитної політики, системи страхування в АПК.

Практично у всіх країнах з розвинутою ринковою економікою здійснюється державна підтримка АПК.

Мета статті – визначити можливі стратегічні напрямки підвищення ефективності агропромислового комплексу у разі радикальної зміни податкової політики по відношенню до аграрного сектора з метою збереження конкурентоспроможності продовольчої системи України з урахуванням ризиків глобалізації.

Виклад основних результатів дослідження. Нинішня непроста економічна ситуація в країні обумовлює необхідність проведення реформ в багатьох сферах, в тому числі й в аграрному секторі економіки. Проте такі реформи мають бути виваженими та не завдавати шкоди розвитку пріоритетних сфер економіки, до яких належить АПК.

Агропромисловий комплекс в останні роки демонстрував досить пристойні темпи зростання, високу інвестиційну привабливість та нарощування експортного потенціалу. Це обумовлено, поряд з іншим, й сприятливими умовами господарювання - в першу чергу за рахунок застосування стимулюючих податкових режимів та механізмів оподаткування підприємств АПК.

Непряма підтримка розвитку АПК шляхом застосування спеціальних податкових режимів в останні роки перевищує 95 % загального обсягу державної фінансової підтримки (без врахування заходів державного цінового регулювання та коштів, що надаються на поворотній основі).

Найбільш вагомим та дієвим важелем державного фінансового стимулювання розвитку агропромислового виробництва є спецрежим справляння ПДВ, що передбачає акумулювання сум ПДВ на спецрахунках. Частка сум ПДВ-акумуляції у загальній сумі податкових преференцій, наданих сільгосп підприємствам, в останні роки наближається до 80 %. Даний режим характеризується найвищою ефективністю з-поміж інших інструментів держпідтримки з огляду на його доступність та стимулюючу спрямованість, а також на відсутність впливу адмінфактора на розподіл сум підтримки.

Тривале застосування спеціальних режимів оподаткування сприяло системним змінам в аграрному секторі: обсяги виробництва продовольства постійно зростають.

Завдяки фінансовим ресурсам, сформованим за рахунок дії спецрежиму ПДВ, здійснюється більш інтенсивний розвиток галузі, вітчизняна продукція стає конкурентоспроможною як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, а експортний потенціал галузі суттєво зростає.

Саме з огляду на ефективність спецрежиму ПДВ у Прикінцевих положеннях нової редакції Податкового кодексу України було передбачено дію спец режиму до 1 січня 2018 року.

Також важливо відмітити, що при вступі України до Світової організації торгівлі (СОТ), найважливішим пріоритетом якого було сільське господарство, Україна відстояла право на застосування спеціальних режимів оподаткування для сільськогосподарських товаровиробників.

Здійснення непрямої державної підтримки АПК узгоджується із положеннями Директиви Ради ЄС 2006/112/ЄС від 28.11.2006 про спільну систему податку на додану вартість [10].

Розмір підтримки сільгоспвиробників в Україні у рази менший, ніж в інших розвинутих та сусідніх аграрних країнах. Наприклад, підтримка сільгоспвиробників в країнах Європи становить близько 450 євро/га, тоді як в Україні – майже у 10 разів менше (з урахуванням прямої та непрямої підтримки) (близько 800 грн на 1 га ріллі).

Незважаючи на це, Урядом на вимогу Міжнародного валютного фонду, відповідно до положень підписаного між ними Меморандуму, пропонується змінити податкові умови в аграрному секторі економіки, зокрема шляхом переведення сільгосп підприємств на загальний режим справляння ПДВ.

Відповідно до Основних напрямів бюджетної політики на 2016 рік, схвалених розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 березня 2015 р. № 314-р, одним з пріоритетних завдань податкової політики було визначено удосконалення податкового законодавства шляхом переходу сільськогосподарських підприємств на загальний режим обкладення податком на додану вартість [9].

Слід зазначити, що питання відміни спецрежимів вже не вперше піднімається Урядом. Проте, під час попереднього розгляду був досягнутий компроміс, який передбачав перед зміною податкових умов розроблення нової, науково-обґрунтованої, системи оподаткування, яка б стимулювала, а не стримувала, розвиток АПК.

Для процесу ефективного законотворення вкрай важливою є підтримка громадськості, в першу чергу товаровиробників.

На жаль, державними органами не представлено жодних розрахунків позитивного впливу відміни пільгового режиму оподаткування ні по АПК, ні по економіці у цілому.

Натомість експертне та наукове середовище категорично проти відміни спецрежиму, оскільки це спричинить низку негативних явищ.

За розрахунками науковців Інституту аграрної економіки, скасування спеціального режиму справляння податку на додану вартість може призвести до зниження обсягів виробництва валової продукції сільського господарств. Зокрема, по сільгосп підприємствах зниження становитиме понад 7%, а в цілому по галузі понад 3%. В свою чергу, це призведе до зменшення валового внутрішнього продукту приблизно на 1,5% та обумовить скорочення обсягів експорту агропродовольчої продукції та погіршення сальдо платіжного балансу країни. Зменшення обсягів експорту може становити понад 11,5% або понад 2 млрд долл США. Також, за прогнозами Інституту аграрної економіки, зменшення чисельності зайнятих у сільгосп підприємствах може перевищити 5%, а зниження фонду оплати праці – 0,7 млрд грн [2].

З огляду на зазначене слід взяти до уваги, що ухвалення політичних рішень означає вибір варіантів та розгляд альтернатив. Питання про те, чи державна політика спрацьовує, тобто чи вона результативна, - одне з найголовніших і найважливіших в її аналізі. Навіть у випадку ясних цілей і послідовних політичних заяв, здійснення політики натрапляє на труднощі. Прямий, політичний, економічний та соціальний впливи можуть бути повністю неспівмірними [4].

Регламент Кабінету Міністрів України передбачає обов'язковий аналіз всіх альтернатив при підготовці політичної пропозиції [8].

У ході нашого дослідження було визначено такі альтернативи вибору державної аграрної політики України щодо підвищення ефективності аграрного сектору на сучасному етапі: збільшення видатків Державного бюджету України на підтримку агропромислового комплексу; удосконалення механізму надання державної підтримки аграрному сектору; подовження дії спеціальних режимів оподаткування в аграрному секторі; підвищення рівня податкового навантаження; здійснення заходів щодо забезпечення розвитку інфраструктури аграрного ринку, диверсифікації каналів реалізації продукції, забезпечення якості та безпеки продовольства, регулювання попиту і пропозиції, захисту ринку від імпортних товарів низької якості; захист внутрішнього ринку шляхом обмеження імпорту сільськогосподарської продукції; впровадження нових стандартів, що посилюють вимоги до якості продукції; урегулювання земельних відносин та раціоналізації землекористування, формування ринку земель сільськогосподарського призначення; здійснення заходів щодо збільшення ємності ринку продукції сільського господарства та продуктів його переробки з урахуванням потреб населення, його купівельної спроможності та максимальних можливостей експорту; підвищення ролі аграрної науки і освіти, розвитку дорадництва;

удосконалення системи управління в аграрному секторі; здійснення чіткого розмежування функцій і повноважень центральних та місцевих органів виконавчої влади у сфері розвитку сільських територій; удосконалення на законодавчому рівні міжбюджетних відносин центральних та місцевих органів виконавчої влади, зокрема тих, що пов'язані з вирішенням питань фінансування проектів комплексного розвитку сільських територій; формування ефективної системи забезпечення галузі кадрами в результаті підготовки фахівців за цільовим направленням та залучення молодих фахівців для роботи на селі.

При цьому ми встановили наступні критерії оцінки розв'язку, які можуть впливати на ефективність управлінських рішень:

– складність прийняття рішень у вищих органах державного управління – підтримується або не підтримується;

– матеріально-фінансові витрати - значні або незначні;

– доступність отримання державної підтримки – спрощується або ускладнюється;

– привабливість для бізнесу – зростає або погіршується;

– рівень правового забезпечення – повний або частковий;

– відповідність вимогам СОТ – сприяє або перешкоджає;

– рівень конкурентоспроможності – високий або низький;

– продовольча безпека можна очікувати підвищення рівня або пониження;

– якість продукції – покращується або погіршується;

– доступність продукції – дорожчає або дешевшає;

– розвиток сільських територій – високий або низький;

– вирішення соціальних проблем на селі – прискорюється або відкладається;

– оплата праці – висока або низька;

– демографічна ситуація в сільській місцевості – покращується або погіршується.

Для підвищення ефективності аграрного сектору на сучасному етапі нами виділено наступні альтернативи державної аграрної політики:

– збільшення видатків Державного бюджету України на підтримку агропромислового комплексу;

– подовження дії спеціальних режимів оподаткування в аграрному секторі;

– удосконалення системи управління в аграрному секторі;

– підвищення ролі аграрної науки і освіти, розвитку дорадництва.

Альтернатива 1. Збільшення видатків Державного бюджету України на підтримку агропромислового комплексу.

Переваги:

– забезпечення підтримки відповідного рівня виробництва, особливо у тваринництві;

– швидке надходження фінансових ресурсів для розвитку виробництва.

Недоліки:

– складний механізм надання фінансової підтримки;

– потреба в утриманні значного апарату;

– корупція;

– нерівність отримання;

– неузгодженість з окремими вимогами СОТ.

Альтернатива 2. Подовження дії спеціальних режимів оподаткування в аграрному секторі.

Переваги:

– легкий механізм адміністрування;

– оперативність спрямування коштів на відповідні потреби.

Недоліки:

– недонадходження коштів до державного бюджету;

– неузгодженість з окремими вимогами СОТ.

Альтернатива 3. Удосконалення системи управління в АПК.

Переваги:

- покращення оперативності прийняття рішень;
- скорочення витрат на утримання апарату.

Недоліки:

- віддаленість можливих позитивних зрушень у часі;
- додаткові витрати на навчання.

Альтернатива 4. Підвищення ролі аграрної науки і освіти, розвитку дорадництва.

Переваги:

- впровадження у виробництво сучасних високо інтенсивних, інноваційних технологій;
- скорочення витрат та підвищення конкурентоспроможності.

Недоліки:

- віддаленість можливих позитивних зрушень у часі;
- брак вітчизняних розробок щодо вирішення певних проблем розвитку галузі.

Порівняльний аналіз альтернатив державної аграрної політики з урахуванням запропонованих критеріїв відображено в табл. 1.

Завдання державної політики вибрати таку альтернативу з числа можливих, яка максимально сприятиме розвитку вітчизняного АПК. Разом з тим, при визначенні найкращої альтернативи існують різного роду невизначеності, пов'язані з суперечністю критеріїв, неможливістю кількісного вимірювання тих або інших чинників і показників. Для вирішення завдань подібного роду в аналітичному плануванні широко застосовуються критерії прийняття оптимальних рішень в умовах невизначеності.

Серед класичних критеріїв, які увійшли в теорію прийняття рішень, можна назвати критерії Лапласа, Гурвіца, Вальда та Севіджа.

Використовуючи Критерій Лапласа результат кожної альтернативи можна обчислити за формулою звичайного середнього арифметичного всіх її можливих оцінок у різних станах природи.

Таблиця 1

Порівняльний аналіз альтернатив державної аграрної політики

Альтернативи	Критерії та стани системи							
	продовольча безпека		складність прийняття рішень		матеріально-фінансові витрати		відповідність вимогам СОТ	
	підвищена	понижена	підтримка	проти	значні	незначні	сприяття	перешкоджання
Збільшення державної підтримки	4	3	1	2	3	2	1	2
Спеціальні режими оподаткування	3	2	2	3	4	3	2	3
Удосконалення системи управління	2	1	4	4,5	1	0,5	4	4,5
Підвищення ролі науки	1	0,5	3	4	2	1	3	4
Імовірність	0,7	0,3	0,6	0,4	0,65	0,35	0,55	0,45
Вага критеріїв	4		1		3		2	
Напрямок оптимізації	max		min		min		max	

Оптимальною є та альтернатива, яка має найбільшу середню оцінку [5].

Розрахунки з використанням критерію Лапласа (табл. 2) дозволяють прийняти управлінське рішення здатне забезпечити ефективну підтримку агропромислового комплексу та мінімізувати ризики під час вибору оптимального варіанту із сукупності доступних альтернатив.

Таблиця 2

Результати розрахунків з використанням критерію Лапласа

	S-1	S-2	S-3	S-4	Сума	K-1
A-1	3,5	1,5	2,5	1,5	9	2,25
A-2	2,5	2,5	3,5	2,5	11	2,75
A-3	1,5	4,25	0,75	4,25	10,75	2,6875
A-4	0,75	3,5	1,5	3,5	9,25	2,3125
					max	2,75

Дослідження показали, що альтернатива подовження дії спеціальних режимів оподаткування (A-2) в аграрному секторі є пріоритетною.

Разом з тим, у перспективі необхідно продовжити дослідження на основі відомих методів прийняття управлінських рішень, способів генерування альтернатив та етапів прийняття управлінських рішень.

Державне регулювання виробництва продовольчих товарів потребує якісного інструментарію для ефективної реалізації його цілей, вибір якого зумовлюється обраною стратегією регулювання, сучасним станом та перспективами розвитку галузі [3].

Прогнозувалося, що реалізація намірів щодо відміни спецрежиму оподаткування податком на додану вартість призведе до зростання податкового навантаження на аграрний сектор, знизить його рентабельність, може суттєво позначитися на його інвестиційній привабливості. Відтак прогнозовано знизяться обсяги продукції та валютної виручки від основної експортної галузі національної економіки [14].

Проте, будь-які застереження були проігноровані, та у грудні 2015 року Верховна Рада України прийняла зміни до Податкового кодексу України, які, зокрема, передбачають скасування з 2017 року спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських товаровиробників податком на додану вартість [11].

На 2016 рік спецрежим ПДВ для сільського господарства, з можливістю акумуляції сільськогосподарськими товаровиробниками на спецрахунок для власного використання коштів від реалізації продукції у галузі, збережено частково.

Відповідно до статті 209 Податкового кодексу України, позитивна різниця між сумою податкових зобов'язань звітного (податкового) періоду та сумою податкового кредиту звітного (податкового) періоду:

а) за операціями з сільськогосподарськими товарами/послугами (крім операцій із зерновими і технічними культурами та операцій з продукцією тваринництва) підлягає перерахуванню:

– до державного бюджету – у розмірі 50 %;

– на спеціальні рахунки, відкриті сільськогосподарським підприємствам - суб'єктам спеціального режиму оподаткування в установах банків та/або в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, - у розмірі 50 %;

б) за операціями із зерновими і технічними культурами підлягає перерахуванню:

– до державного бюджету – у розмірі 85 %;

– на спеціальні рахунки, відкриті сільськогосподарським підприємствам - суб'єктам спеціального режиму оподаткування в установах банків та/або в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, - у розмірі 15 %;

в) за операціями з продукцією тваринництва підлягає перерахуванню:

– до державного бюджету - у розмірі 20 %;

– на спеціальні рахунки, відкриті сільськогосподарським підприємствам - суб'єктам спеціального режиму оподаткування в установах банків та/або в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, - у розмірі 80 %.

У січні-березні 2016 року індекс обсягу сільськогосподарського виробництва порівняно з відповідним періодом 2015 року хоча і становив 98,3 %, у т.ч. у сільськогосподарських підприємствах – 98,6 %, у господарствах населення – 98,1 %, проте загальний обсяг реалізованої сільськогосподарськими підприємствами власно виробленої продукції зменшився на 26,5 % [13].

Натомість, народними депутатами України зареєстровано проект Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо захисту прав платників податку на додану вартість, у тому числі сільськогосподарських товаровиробників» (№ 3851-1), яким, зокрема, пропонується відновити та продовжити до 1 січня 2018 року дію спеціального режиму оподаткування податком на додану вартість діяльності у сфері сільського та лісового господарства, а також рибальства [12].

При розробці нової податкової системи для агропромислового комплексу важливо спрямувати її стимулюючу дію на галузі, які забезпечують зростаючу віддачу, тобто харчову та переробну промисловість.

Висновки

Непряма підтримка розвитку АПК шляхом застосування спеціальних податкових режимів значною мірою сприяла тому, що агропромисловий комплекс в останні роки забезпечував зростання, високу інвестиційну привабливість та нарощування експортного потенціалу.

Завдання органів державної влади полягає в тому, щоб уже в найближчий час напрацювати, з урахуванням кращого світового досвіду, пропозиції щодо нової, науково-обґрунтованої, системи оподаткування, яка б і надалі стимулювала, а не стримувала, розвиток АПК, у першу чергу переробної та харчової промисловості, та забезпечувала конкурентоспроможність продовольчої системи держави в умовах глобалізації.

Література

1. Дєрнберг Р.Л. Международное налогообложение / Р. Л. Дєрнберг. – М. : ЮНИТИ; Будапешт : COLPI, 1997. – 156с.
2. Лупенко Ю.О. Дострокове скасування дії спецрежиму ПДВ для аграріїв негативно вплине на макроекономічну ситуацію в Україні/ [Електронний ресурс] – Режим доступу: – <http://www.iae.org.ua/presscentre/massmedia/1402-2015-08-11-08-04-09.html>
3. Мостенська Т.Л. Організація виробництва на підприємствах харчової промисловості: підручник / Т.Л. Мостенська, М.П. Сичевський М.П.; наук. ред. проф. Т.Л. Мостенська. – К. : Кондор, 2012. – 723 с.
4. Пал Л.А. Аналіз державної політики / Л.А. Пал; пер. з англ. І. Дзюби. – К. : Основи, 1999. – 422 с.
5. Федорчак О.В. Критерії вибору оптимального державно-управлінського рішення в умовах невизначеності / О.В. Федорчак // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 32. – С.236-246.
6. Чередніченко Ю.В. Про теоретичні основи оподаткування / Ю.В. Чередніченко // Фактори економічного зростання; зб. наук. праць. – К. : Інститут економіки НАН України, 2001. – С. 48–54.
7. Швабій К. І. Вплив глобалізації на систему оподаткування та податкову політику України / К. І. Швабій // Стратегічні пріоритети. – 2009. – №1(10). – С. 137–144. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/StrPryor/10/17.pdf>

8. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України № 950 від 18.07.2007 / [Електронний ресурс] – Режим доступу : – <http://www.rada.gov.ua>.
9. Про схвалення проекту Основних напрямів бюджетної політики на 2016 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України № 314-р від 31 березня 2015 р. / [Електронний ресурс] – Режим доступу : – <http://www.rada.gov.ua>.
10. Про спільну систему податку на додану вартість: Директива Ради ЄС 2006/112/ЄС від 28.11.2006 / [Електронний ресурс] – Режим доступу : – <http://www.rada.gov.ua>.
11. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція): Закон України № 191-VIII від 12 лютого 2015 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <http://www.rada.gov.ua>
12. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо захисту прав платників податку на додану вартість, в тому числі сільськогосподарських товаровиробників, реєстр. №3851-1: Проект Закону України / [Електронний ресурс] – Режим доступу : – <http://www.rada.gov.ua>
13. Соціально-економічне становище України / [Електронний ресурс] - Режим доступу : - <http://www.ukrstat.gov.ua>.
14. Стратегічні пріоритети і завдання податкової реформи в Україні: Аналітична записка Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України, трав. 2015 р. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/podatkova_ref-21822.pdf